

2. Несен Ірина. До питання про вивчення гончарства на Півдні України / Ірина Несен // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа / упоряд. Олеся Пошивайла. – Київ – Опішне: Молодь – Українське Народознавство, 1993. – Кн. 1. – С. 321-326.

3. Пошивайло Олесь. Гончарство Зіньківського та Котелевського районів Полтавської області / Олесь Пошивайло // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. За рік 1995. – Опішне: Українське Народознавство, 1996. – Кн. 3. – С. 119-126.

4. Савін Юрій. Гончарство Поділля. Комплексний збір пам'яток гончарства Смотрича у Кам'янець-Подільському історичному музеї-заповіднику / Юрій Савін // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа / упоряд. Олеся Пошивайла. – Київ–Опішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – Кн. 1. – С. 301-304.

5. Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа / упоряд. Олеся Пошивайла. – Київ–Опішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – Кн. 1. – 520 с.

6. Шкурпела Світлана та ін. Гончарні центри Черкащини (Смілянський та Чигиринський райони) / Світлана Шкурпела, Ніна Панічева // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. За рік 1995. – Опішне: Українське Народознавство, 1996. – Кн. 3. – С. 151-158.

7. Шкурпела Світлана та ін. Минуле і сучасне гончарства Межиріччя на Сумщині / Світлана Шкурпела, Ніна Панічева // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. За рік 1994. – Опішне: Українське Народознавство, 1995. – Кн. 2. – С. 129-138.

Лутак Є.В.

студент;

Науковий керівник: Ганус С.О.

старший викладач,

Ужгородський національний університет

МІЖНАРОДНЕ СТАНОВИЩЕ ТУНІСУ

НАПЕРЕДОДНІ ВСТАНОВЛЕННЯ ПРОТЕКТОРАТУ ФРАНЦІЇ

Ще з найдавніших часів територія Північної Африки грала важливу роль як шлях міжнародної торгівлі та міждержавних зв'язків. У середні віки ця територія стала складовою частиною Арабського халіфату, тут йшов процес складання арабської спільноти з її історією, релігією, мовою і культурою. На рубежі ХІХ–ХХ ст. ця територія стала об'єктом колоніальних планів Англії, Франції, Італії, Німеччини й Росії.

На початку ХІХ ст. Туніс продовжує бути васальною державою Османської імперії. Але туніські беї з династії Хусейнідів (1705-1957 рр.) мали свою армію і флот, проголошували війну, заключали договори про мир, торгівлю і мореплавство. В країні не було османських військ і чиновників. Васальні зв'язки з Портою виражались головним чином у визнанні турецького султана в якості халіфа – релігійного глави [7, с. 341-342].

При Хусейнідах країна залишалася східно-феодальною державою з відсталою аграрною економікою. Більшість земель знаходилось в руках держави, духовенства і кочових племен, які складали близько половини населення. Існувала дрібна селянська власність на землю, було багато садів і

невеликих оливкових плантацій. [9] Також Туніс мав сильний флот і розвинуте мореплавство. Активно займались піратством, але завершальний удар по морській могутності Тунісу нанесла англо-французька ескадра, яка в Наваринській битві 20 жовтня 1827 р. разом з єгипетськими і турецькими кораблями знищили туніський флот.

Одночасно з боротьбою на морі, відбувався і торговий наступ європейських держав. Падіння світових цін на деякі сільськогосподарські товари, зокрема на оливкову олію, запровадження протекціоністських тарифів у Франції в 1824 році, засухи і неврожаї різко ускладнили положення туніських купців [3, с. 234-236]. В 1816-1830 рр. французи й італійці значно зміцнили свої позиції, фактично підпорядкували собі середземноморську торгівлю Тунісу.

Особливий характер відносин між Францією і Тунісом був підкреслений франко-туніським договором 8 серпня 1830 р. [5, с. 188-190]. Він підтвердив всі попередні трактати про мир, торгівлю і мореплавство, а головне – за договором з Францією Туніс відмовлявся від дані, дарів й інших платежів із інших європейських країн, вводив принцип свободи.

Разом з тим, Англія, Франція і Італія вели жорстоку боротьбу за вплив в Тунісі. Питання про концесії і землі неочікувано набували політичної гостроти. Франції удалось провалити спроби англійців створити «Bank of Tunis» (1858), а також отримати концесії на побудову залізничних доріг і пристрою бавовняних плантацій. [7, с. 454-455]. Тим не менш відповідно до англо-туніського договору 1863 р., англійці перші добились права купувати земельну власність у Тунісі. За ними це право було поширене на підданих Пруссії (1866 р.), Австрії (1866 р.), Італії (1868 р.) і Франції (1871 р.).

Навесні 1864 р. почалося повстання, причиною якого було збільшення подушного податку. Очолив повстання Алі бен Гедахем [3, с. 199-201]. Повстання було неорганізоване, але досить масштабним. Вже влітку повстанці припинили збройні виступи. Придушення міцного, але вкрай неорганізованого повстання туніського народу врятувало хусейнідську монархію і відкрило дорогу до кінцевого перетворення Тунісу в напівколонію західноєвропейських капіталістичних держав. Ще більш посилилась залежність Хазнадара від іноземців. В 1865 р. він отримав у Франції нову позику на суму 25 млн. франків Але цього було замало. Розорена і зубожіла країна не могла виплачувати відсотки та інші платежі, пов'язані з погашенням кредиту.

Однак захоплення Тунісу французька буржуазія підготовлювала поволі на протязі багатьох десятиліть в жорстокій боротьбі з суперниками по колоніальному грабежу. Довгий час її головним конкурентом виступала Англія. Однак в 70-х роках ХІХ ст. на туніській сцені появився новий актор – Італія.

Ледве склавшись як держава, вона почала переростати в імперіалістичну державу з величезними колоніальними апетитами. За вираженням Бісмарка: «Апетит у Італії був, як у шакала, але зуби гнилі». Вона була слабким дрібним хижаком, якого всюди тіснили інші, більш сильні хижаки. Однак в Тунісі вона добилась значних успіхів, користуючись підтримкою Англії

В 1871 р. скориставшись поразкою Франції у війні –з Пруссією, Італія спробувала нав'язати Тунісу договір, який устанавляв особливий пріоритет для італійських резидентів [8, с. 312]. Бей вирішив пручатися. Тоді італійці стали готувати військово-морську експедицію проти Тунісу, і лише спільний демарш Англії, Франції і Туреччини примусив їх тимчасово відмовитися від своїх планів.

Таким чином, фінансова катастрофа держави й господарські негаразди визначили швидке ослаблення бейського режиму протягом 1970-х років XIX ст. По суті, у ці роки Туніс перетворився на напівколонію Європи. Проте питання, яка саме європейська держава заволодіє ним, ще не знайшло путнього рішення. У цій сфері протягом 1860-1870-х рр. швидко наростало жорстке суперництво між Францією, Великою Британією та Італією [6, с. 340-341].

Французькі капіталісти все наполегливіше вимагали завершити перетворення Тунісу із напівколонії у французьку колонію. На міжнародне обговорення питання про анексію Тунісу було поставлено на Берлінському конгресі 1878 року. В дійсності тут проходив розподіл Османської імперії між державами, і Франції пред'явила свої вимоги на долю в цьому поділі [10, с. 127-130].

Франція погодилась визнати захоплення Англії (Кіпр) і Австрії (Боснія і Герцеговина), а також експансію Росії на Балканах з тією умовою, що їй буде надана належна компенсація [1, с. 34]. І ця компенсація була дана. В Берлінському договорі вона не знайшла відображення, але неофіційно Франція отримала від держав дозвіл на захоплення Тунісу [5, с. 400].

Німеччина особливо наполегливо заохочувала французьку експансію в Тунісі, так як Бісмарк вважав, що ця експансія в двічі вигідна для Німеччини. По-перше, вона відволікала Францію від планів реваншу в Європі. Погрузившись в африканських справах, Франція повинна була відмовитись від підготовки європейської війни. По-друге, в Північній Африці Французи стикалися з Англією і Італією. А це було на руку Бісмарку, оскільки при ворожій позиції Італія повинна була шукати підтримки у Німеччини і Австро-Угорщини. Єдиним противником Франції в Тунісі була Туреччина і Італія, але з ними Франція могла не рахуватися.

Крупний французький буржуазний історик проф. Альфред Рембо пояснював окупацію французькими військами в 1881 році Тунісу і встановлення над ними французького протекторату наступним чином: «Франція, давно проникнувши в Туніс і здійснюючи там цивілізаторську місію, прагнула до збереження статусу-кво в регентстві. Але, з одного боку, її прагнули витіснити звідти Англія й Італія, а з іншої сторони, – алжирський кордон і французькі кордони на території самого Тунісу стали зазнавали нападів і грабежів зі сторони туземних племен, особливо крумирів. В цілях самозахисту, охороняючи життя й інтереси своїх підданих, недоторканність своїх алжирських володінь, Франція була вимушена вдатися до інтервенції. Інтервенція і окупація Тунісу були актом самозахисту зі сторони Франції» [2, с. 226].

А насправді, корисливі, хижацькі намагання буржуазії, жадоба грабежу і наживи – основні причини колоніальних загарбань, не мали нічого спільного з тією версією про «оборону», якою маскувала буржуазна історіографія імперіалістичну політику свого уряду.

Список використаних джерел:

1. Жерлицына Н. А. Установление французького протектората в Тунисе и Россия // Восточный архив. № 19. – 2009. – 51 с.
2. История XIX века / под ред. Лависса Э., Рамбо А.: в 8-ми т. Т VIII. – М.: ОГИЗ, – 1938. – 320 с.
3. Ланда Р. Г. История арабских стран. – М.: ИВ РАН. – 2005. – 320 с.
4. Луцкий В. Б. Новая история арабских стран. – М.: Наука, 1966. – 372 с.
5. Манфред А. З. Внешняя политика Франции 1871-1891 годов. – М., изд-во АН СССР, 1952 – 591 с.

6. Потемкин В. П. (ред.) История дипломатии. Т. 2. – М.: – ОГИЗ. – 1945 – 420 с.
7. Родригес А. М. Новая история стран Азии и Африки. XVI-XIX в.: Учебное для студ. вузов: в 3 ч. – Ч. 3: Арабские страны (Продолжение). Арабские страны Африки. Африка. – М., 2004 – 511 с.
8. Розалиев Ю. Н. Новая и новейшая история стран Азии и Африки. Учебное пособие. – М.: Высшая школа. – 1987 – 351 с.
9. Циммерман Э. По Северным окраинам Африки. Путевые очерки. Тунисия и Алжирия // Вестник Европы. – 1899. – № 7, 8. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Afrika/XIX/1880-1900/Zimmermann_E/text3.phtml?id=8203
10. Черкасов П. П. Судьба империи. Очерк колониальной экспансии Франции в XVI-XX вв. – М.: Наука. – 1983. – 183 с.

Мерко О.М.

*кандидат історичних наук, спеціаліст,
Управління РАН із взаємодії з науковими організаціями КФО;*

Щербіна А.Д.

*здобувач,
Національна наукова сільськогосподарська бібліотека*

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА КРИМСЬКОЇ АСТРОФІЗИЧНОЇ ОБСЕРВАТОРІЇ АН СРСР НА ШТУЧНОМУ СУПУТНИКУ ЗЕМЛІ «КОСМОС-215»

У 60-х рр. ХХ ст. у зв'язку зі становленням нового напрямку досліджень в астрономії – позаатмосферних досліджень – у Кримській астрофізичній обсерваторії АН СРСР (КрАО АН СРСР) почала проводитися відповідна наукова робота. Технічне оснащення експериментів поза атмосферою Землі було суттєво обмежене, в основному, можливостями космічних носіїв астрофізичних приладів. Штучні супутники Землі (ШСЗ) або орієнтувалися по одній осі обертання, або взагалі не були орієнтовані. Завдання для таких експериментів не відрізнялися масштабністю: вони зводилися до вимірювання заданих величин з великим полем зору, до визначення мінімальних і максимальних значень, до порівняння спостережуваних значень з обчисленими на основі відомостей про спектральний склад, чисельність і яскравість зірок, туманностей в Галактиці, даних про світіння зодіакального світла.

Розподіл енергії в спектрах зірок був базовим показником для аналізу фізичних умов у зоряних атмосферах, для побудови їх моделей. Вимірювання енергетичної освітленості, створюваної зірками, в області довжин хвиль коротше 300 нм ставало можливим тільки за допомогою приладів, винесених за атмосферу Землі. Для проведення фотометрування зірок в ультрафіолетовому діапазоні спільно Державним астрономічним інститутом ім. П. К. Штернберга і КрАО АН СРСР був розроблений прилад ІКА-65 (вимірювальний комплекс астрономічний). Прилад був встановлений на ШСЗ «Космос-215», який запущено 19 квітня 1968 р. на навколосемну еліптичну орбіту з нахилом $48^{\circ}26'$, висотою апогею 426 км і висотою перигею 261 км [1, с. 196].